

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BETÆNKNING

vedrørende

afhjælpning af præstemangelen

Afgivet af det ved kirkeministeriets
skrivelse af 10. juni 1969
nedsatte udvalg

BETÆNKNING NR. 562

1970

Foranlediget af et andragende fra biskopperne, hvori disse henstillede til ministeriet at søge den stigende præstemangel afhjulpet gennem etablering af en midlertidig, ekstraordinær præsteuddannelse, nedsatte ministeriet ved skrivelse af 10. juni 1969 et udvalg med den opgave at overveje mulighederne for etablering af en sådan uddannelse. Ministeriet gav dog samtidig udtryk for, at man ville finde det ønskeligt, at udvalget også tog andre muligheder for afhjælpning af præstemangelen i betragtning.

Biskop over Ribe stift H. Dons Christensen beskikkedes som udvalgets formand. Iøvrigt beskikkedes som medlemmer af udvalget:

Departementschef Aug. Roesen, Kirkeministeriet,

kontorchef Maria Topp, Kirkeministeriet, biskop K. C. Holm, Odense,

professor, dr. theol. Børge Diderichsen, København,

professor, dr. theol. P. G. Lindhardt, Århus, provst Bertil Wiberg, Fårevejle, og provst Henry Andersen, Vester Hornum, som repræsentanter for Den danske Præsteforening,

sognepræst Wilhelm Reiss, Odense, og provst J. Thomsen, Marslev, som repræsentanter for Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer.

Et af udvalgets medlemmer, provst J. Thomsen er afgået ved døden i november 1969, uden at der er udpeget et andet medlem i hans sted.

Fuldmægtig i kirkeministeriet E. Korvin og sekretær sammesteds Dorete Damgaard Nielsen har været sekretærer for udvalget.

Udvalget har holdt 6 møder, hvori man indgående har drøftet, hvilke muligheder der – såvel på lang- som på kort sigt – måtte være for at afhjælpe præstemangelen.

Omfanget af den bestående præstemangel er blevet belyst gennem forskelligt statistisk materiale, der har været til udvalgets dispo-

sition. Af dette materiale fremgår, at der pr. 1. april 1959 var 35 ubesatte embeder, medens antallet pr. 1. april 1969 var oppe på 135, svarende til 7-8 pct. af præsteembederne.

En af kirkeministeriet udarbejdet oversigt over oprettelse og nedlæggelse m. v. af præsteembeder i perioden 1. april 1959 til 1. april 1969 er aftrykt som bilag 1 til denne betænkning. Ifølge en af Institut for Dansk Kirkehistorie, Religionssociologisk afdeling, udarbejdet revideret prognose af september 1969 antages antallet af ledige præsteembeder i 1980 at ville nå op på 410-460. Der henvises iøvrigt til særtryk af kirkehistoriske samlinger, syvende række, 7. binds 1. hæfte, hvori er optrykt en af instituttet udarbejdet prognose over studieforløbet ved de teologiske fakulteter og tilgangen til præsteembeder i den danske folkekirke til 1980.

Udvalget har været opmærksom på, at den eksisterende præstemangel i nogen grad står i forbindelse med en meget ulige fordeling af arbejdsbyrden mellem præsterne, hvoraf nogle har meget store og andre ganske små pastorater at betjene. Det har derfor været magtpåliggende for udvalget at præcisere, at alle administrative muligheder for tilvejebringelse af en bedre fordeling af arbejdsbyrden mellem præsterne bør udnyttes i fuldt omfang. Udvalget har således lagt vægt på, om der udover de hidtil benyttede fremgangsmåder til afhjælpning af præstemangelen – nedlæggelse af præsteembeder med ringe befolkningsunderlag, konstitutioner m. v., herunder konstitution af pastores emeriti i eget embede, – bør kunne skabes mulighed for at aflaste præster i befolkningsmæssigt store sogne gennem ansættelse af lønnet medhjælp til konfirmandundervisning.

Udvalget indstiller herefter:

at der for at aflaste præster i store sogne i deres embedsgerning skabes hjemmel for ansættelse af lønnet medhjælp ved konfirmandundervisning.

Udvalget har tillige drøftet, hvilke muligheder der måtte være for på langsiget at afhjælpe præstemangelen og er af den opfattelse, at det er meget væsentligt, at det allerede igangværende oplysningsarbejde ved landets gymnasier om det teologiske studium og præstegerningen intensiveres gennem nedsættelse af et stående udvalg med repræsentanter for præsterforeningen, de teologiske studenterråd og de teologiske fakulteter.

Udvalget indstiller herefter:

at der nedsættes et udvalg med den opgave at tage omsorg for, at der ved landets gymnasier rimeligt gives oplysning om det teologiske studium og præstegerningen, og

at udvalget sammensættes af repræsentanter for præsterforeningen, de teologiske studenterråd og de teologiske fakulteter.

Selvom udvalget ikke har set det som sin opgave at foretage en bedømmelse af de gældende studieordninger ved de teologiske fakulteter, har man dog berørt spørgsmålet, om *studieordningerne* måske skulle virke hæmmende på tilgangen til det teologiske studium med deraf følgende nedgang i kandidatantallet.

Professor, dr. theol. Børge Diderichsen har peget på tendensen til at liberalisere adgangen til universiteterne og fremsat forslag om en differentiering af det teologiske studium gennem etablering af flere linier inden for studiet. Forslaget er aftrykt som bilag 2.

Professor, dr. theol. P. G. Lindhardt har overfor udvalget redegjort for den danske præsteuddannelses historie fra middelalderen til vore dage, med særlig henblik på adgangen til at søge præsteembede. Redegørelsen er i uddrag aftrykt som bilag 3.

I overensstemmelse med udvalgets kommissorium har man set det som sin hovedopgave at undersøge mulighederne for en mere hurtigtvirkende afhjælpning af præstemangelen ved en midlertidig *udvidelse af den kredes af personer*, som i henhold til § 2 i lov af 16. juni 1962 om adgang til præsteembeder i folkekirken (adgangsloven) ved kgl. resolution kan opnå adgang til at søge præsteembede.

Efter indgående drøftelser finder udvalget, at den mest naturlige løsning i den øjeblikkelige situation må være, at der åbnes adgang for personer, som har bestået afslut-

tende eksamen fra et dansk seminarium, der uddanner lærere til folkeskolen. Udvalget har herved været opmærksom på, at denne persongruppe ved adgangslovens ændring i 1962 oprindeligt var tænkt medtaget under § 2 og formentlig kun blev udeladt, fordi man regnede med, at seminarister kunne erhverve en afsluttende prøve ved Danmarks lærerhøjskole og dermed blive omfattet af den i § 2, stk. 1 nr. 3 omhandlede persongruppe. Det har imidlertid vist sig, at afsluttende prøve fra lærerhøjskolen er sjældent forekommende.

Endvidere har udvalget ment, at *også andre* end personer med folkeskolelæreruddannelse bør have mulighed for gennem en kortvarig teologisk uddannelse at kvalificere sig til at søge præsteembede, såfremt de – eventuelt ved en prøve – godtgør at have tilsvarende kundskaber i dansk, historie og fremmede sprog, som folkeskolens lærere er i besiddelse af.

Udvalget har ikke været blind for de betænkeligheder, der kan være forbundet med etablering af en sådan ekstraordinær teologisk uddannelse. Nogle af udvalgets medlemmer frygter, at ikke-teologers adgang til at blive præster vil påvirke tilgangen til det teologiske studium. Også af denne grund er det udvalgets opfattelse, at der for de persongrupper, der nu tænkes givet adgang til at søge præsteembede, bør fastsættes en aldersgrænse af 35 år. Udvalget har endvidere haft øje for, at ansættelsen af et stort antal ikke-akademikere, der skal have samme løn som de akademisk uddannede præster, kunne indebære en risiko for, at præstestanden glider ud af den akademiske lønramme. Udvalget er dog af den opfattelse, at antallet af ikke-akademikere næppe vil blive så stort, at problemet opstår.

Udvalget har i denne forbindelse ønsket at understrege, at en lovgivning, hvorved der etableres en ekstraordinær teologisk uddannelse, må være af midlertidig karakter, idet den naturlige uddannelse for præster fortsat må være et teologisk universitetsstudium.

Udvalget har fundet det væsentligt at få fastslået, hvilke kundskaber der må kræves, og *hvilket pensum* der ønskes læst af de personer, som gennem en sådan særuddannelse skulle have mulighed for at få adgang til at søge præsteembede i folkekirken. Der har til overvejelse heraf været nedsat et underud-

valg, hvis forslag er aftrykt som bilag 4. Forslaget blev tiltrådt af udvalget, der dog fandt, at der som alternativ mulighed under studiet af det nytestamentlige stof burde kunne opgives et bestemt nytestamentligt pensum på græsk.

Udvalgets medlemmer er enige om, at der ved ministeriets foranstaltning bør tilrettelægges en uddannelse, idet man, uanset at det foreslåede pensum vil kunne tilegnes ved selvstudium, må anse et studium under kyndig vejledning af kvalificerede lærere for at være det bedste grundlag for en forsvarlig tilegnelse af stoffet.

Man ville finde det særdeles ønskeligt, om nøduddannelsen kunne knyttes til de teologiske fakulteter, idet kravene om ensartethed og kvalitet i undervisningen bedst ville kunne tilgodeses på denne måde. Uanset at det ikke har været udvalgets tanke, at eks-trauddannelsen skulle lægges ind under den almindelige universitetsundervisning, men alene at etablere undervisningen i tilknytning til fakulteterne, skønnes en sådan ordning næppe gennemførlig for øjeblikket.

Såfremt folkeuniversiteterne er villige til at indrette liniekursus i teologi, hvilket udvalget har grund til at formode, vil der derved være mulighed for en mere omfattende og kontinuerlig vejledning under selvstudiet.

Medlemmerne af udvalget er enige om, at det bør overlades til kirkeministeren efter indstilling fra det i ansøgningslovens § 3 omhandlede udvalg at træffe bestemmelse om, hvilket pensum, der skal læses, og hvorledes uddannelsen skal gennemføres. Man har tænkt sig, at ansøgerne vil kunne henvises til manuduktion hos en præst i nærheden af deres bopæl og/eller til eet eller flere årlige kurser. Med henblik på at gøre uddannelsen så elastisk som mulig har udvalget ment, at det bør være en frivillig sag, om ansøgerne har tilejnet sig det fastlagte pensum gennem selvstudium eller på kurser.

Udvalget har endelig fundet, at prøven indtil videre bør aflægges overfor en af kirkeministeren efter indstilling fra § 3-udvalget nedsat kommission.

Udvalget indstiller herefter, at der fremsættes sålydende lovforslag:

Forslag til midlertidig lov om afhjælpning af præstemangelen.

§ 1. Ved kgl. resolution kan der gives personer, der har bestået afsluttende eksamen på et dansk seminarium, som uddanner lærere til folkeskolen, samt personer, der overfor kirkeministeren godtgør at have tilsvarende kundskaber i dansk, historie og fremmede sprog, tilladelse til at søge præsteembede i folkekirken.

Stk. 2. Det er et vilkår for at opnå den i stk. 1 nævnte tilladelse, at vedkommende er fyldt 35 år og har bestået en af kirkeministeren anordnet prøve.

Stk. 3. Kirkeministeren fastsætter nærmere bestemmelser om afholdelse af den i stk. 2 nævnte prøve og om undervisning af personer, der ønsker at indstille sig til prøven.

§ 2. Udgifter vedrørende den i § 1 nævnte prøve og undervisning afholdes af præsteembedernes fællesfond.

Stk. 2. Af samme fond kan der efter kirkeministerens bestemmelse ydes tilskud til personer, der forbereder sig til prøven.

§ 3. Loven træder i kraft 1. april 1970.

Stk. 2. Loven har gyldighed i 10 år fra 1. april 1970.

§ 4. Loven gælder ikke for Grønland.

København, januar 1970.

H. Dons Christensen, Aug. Roesen, Maria Topp, K. C. Holm, Børge Diderichsen.
Formand

P. G. Lindhardt, Bertil Wiberg, Henry Andersen, Wilhelm Reiss.

Ebbe Korvin, D. Damgaard Nielsen.
Sekretærer.

Oprettelse og nedlæggelse m. v. af præsteembeder i perioden 1. april 1959 til 1. april 1969

	pr. 1. april 1959	pr. 1. april 1969
Antal præsteembeder.....	1.690	1.743
(incl. Færøerne og faste hjælpepræster, men ekskl. institutionspræster)		
heraf ubesatte.....	35	135

Tilgangen af præsteembeder i perioden 1. april 1959 til 1. april 1969.

	Yderl. embeder i samme sogn	Nyoprettede ved sogneudskillelser	Nedlagte embeder	Tilgang
1959	8	2	-	10
1960	7	2	1	8
1961	11	2	4	9
1962	6	2	4	4
1963	4	-	3	1
1964	4	-	7	÷3
1965	13	2	4	11
1966	7	4	2	9
1967	8	-	8	0
1968	6	6	10	2
1969	4	1	3	2
	78	21	46	53

Antal opslag af ledige embeder 1. april 1958-1. april 1959: 100
 - - - - - 1. april 1968-1. april 1969: 135
 - genopsl. - - - 1. april 1968-1. april 1969: 100

Gennemsnitligt antal ansøgere pr. embede i 1955: 23
 - - - - - i 1969: 2,2
 - - - - - i 1969 ved genopslag: 1,3

Ledighedens længde i 1958.

Embeder ledige i måneder

1	1
3	2
27	3
38	4
25	5
6	6

Af de embeder, der var ledige i juli 1969,

havde 1 stået ledigt siden 1962

-	1	-	-	-	1963
-	3	-	-	-	1964
-	3	-	-	-	1965
-	3	-	-	-	1966
-	7	-	-	-	1967
-	42	-	-	-	1968

Antal ikke-teologer, der efter 1962-loven i henhold til § 2 og 5 har fået embede i folkekirken.

1963.....	3 præster	1967.....	6 præster
1964.....	6 -	1968.....	8 -
1965.....	10 -	1969.....	7 -
1966.....	6 -		
			<u>I alt... 40 præster</u>

Hertil kommer ifølge Kirkelig Håndbog 1966 et antal, *ca. 16*, der er præster for valgmenigheder og har været missionærer eller har teologisk eksamen fra amerikansk eller andet universitet.

Professor, dr. theol. Børge Diderichsens udkast til forslag til ændringer i universiteternes præsteuddannelse

Universiteterne befinder sig allerede længe i en udvikling bort fra det 19. årh.'s humanistisk-idealistiske universitet.

a) De adskiller sig ikke principielt fra andre højere læreanstalter, som driver forskning og uddanner unge til livsstillinger, hvoraf kun en lille brøkdelen er videnskabelige. Disse andre læreanstalter, som f. eks. Danmarks tekniske Højskole eller Tandlægehøjskolen, kunne ligeså godt være universitetsfakulteter eller faggrupper. De traditionelle 5 fakulteter danner ikke en organisk eller nødvendig helhed. Nye universiteter behøver ikke at omfatte netop disse fag og vil sandsynligvis heller ikke gøre det.

b) Hertil svarer, at der ikke i vort samfund findes en enhedsfilosofi (eller teologi), som føles forpligtende af alle. Vort samfund er pluralistisk. Det gælder også vore videnskaber, og det viser sig klart i de enkelte fakulteters divergerende opfattelser af deres videnskab, dens mål og metode. Nye videnskaber udvikler nye metoder. Den vidtdrevne (og nødvendige) specialisering medfører øget differentiering.

c) I virkeligheden kan man allerede nu karakterisere de enkelte fakulteter som »skoler«. Et universitet består af en fælles administration for et forbund af »emanciperede« skoler.

d) Adgangsvejen til universitetsstudiet er allerede nu ikke længere eksklusiv og vil blive det mindre og mindre. Studentereksamen og gymnasium skifter karakter.

e) Det enkelte fakultets (»skoles«) ansvar for en adækvat udvikling inden for dets område vil øges. Nye studieformer for nye grupper af studerende med vidt forskellige forudsætninger må skabes.

Det sagte gælder også for det teologiske fakultet.

a) Teologien er et universitetsfag, beslægtet med en række andre, især humanistiske fag som filologi, historie, filosofi og jura, men dog med sit eget sagsområde, egne metoder og særlige mål. Det teologiske fakultet (»skole«) uddanner præster til folkekirken, lærere til undervisning i teologi og teologiske videnskabsmænd.

b) Den almindelige universitetsudvikling gør det muligt at foretage en radikalere tilpasning af studieformerne til det primære formål (præsteuddannelsen) end det hidtil har været gør ligt. Disse muligheder bør udnyttes så at det højeste opnåelige studieniveau nås. Det kan ske ved, at adgangen til det teologiske studium *liberaliseres*, og at den teologiske undervisning *differentieres* og *tilpasses* til de faktisk givne evner og forudsætninger hos de studerende.

c) Universitetsuddannelsen til præst i folkekirken bør herefter omfatte flg. studieforløb:

1. Et reformeret studium på grundlag af de traditionelle sprogkundskaber (hebraisk-græsk-latin), normalt med studentereksamen som udgangspunkt (enkelte andre grupper har allerede adgang).

2. Et studium *uden* de gamle sprog, men af lige lang varighed som 1) og med energisk vægtlæggen på kristelig-teologisk tænkning (i aktiv betydning). For studenter, men også for andre med visse forudsætninger.

3. Et studium uden de gamle sprog (dog evt. med latin) af lige så lang varighed som 1) og 2) med særlig vægtlæggen på kirkehistorie og de dertil hørende bidiscipliner.

d) Gennemførelsen af et sådant program kræver overvindelse af mange vanskeligheder, men er det værd, fordi det

1. sikrer den teologiske uddannelse som universitetsuddannelse,
2. skaber flere muligheder for øget tilgang til studiet,

3. indfører en hensigtsmæssig differentiering i studiet, hvorved også individuelle ønsker om udbytterigt studium kan imødekommes,

4. indgår organisk i *universitetets* udvikling.

Uddrag af professor, dr. theol. P. G. Lindhardts oversigt over præsteuddannelsens historie

Præsteuddannelsens historie er meget lang – kun i en kortere periode har universitetet haft monopol på den.

De mange universiteter som grundedes i middelalderen – navnlig dens sidste del – havde alle det teologiske fakultet som det højeste; det sigtede ikke på præsteuddannelse, men dels på forskning, dels på højere undervisning; universitetsophold krævedes ofte for at få sæde i domkapitlernes kanonikater eller prælaturer – eller på bispestole – men som regel var der ikke tale om teologiske studier; ialtfald havde de fleste danske bispes og prælater henimod reformationstiden en humanistisk eller (oftest) en juridisk uddannelse, svarende til hvad deres embede faktisk krævede af dem.

Reformatorerne grundede i 1520'erne tre danske præsteskolers (Haderslev, Viborg og Malmø); de skulle oplære prædikanter, men noget nøjere om deres undervisning vides ikke. Frederik I's forsøg på ca. 1530 at omdanne det hensynende universitet til en evangelisk, d. v. s. bibelhumanistisk, præsteskole mislykkedes, og universitetet standse. Da det efter grevefeiden og reformationens indførelse atter oprettedes 1537 defineredes teologiens opgave som den at indføre i »sacra scriptura et loci communes«, altså bibelkundskab og dogmatik, men der søjtedes stadig på de høieste stillinger, ikke på den jævne præsteuddannelse: den foregik middelalderen igennem under domkapitlets ledelse i nøie kontakt med domkirken, og også efter reformationen – hvor tvngdenpunktet blev forskudt fra liturgien til læren, fra kultus til forkyndelse – lå den fortsat i stifterne; den, som vilde opnå de kanonikater, der nu til dels opfattedes som forskerstillinger, måtte have to års universitetsophold bag sig; præsterne henvistes til kapitlernes »læsimestre«, og afprøvningen af dem var en ren bispeexamen; der er solide vidnesbyrd om at bispem

tog godt fat og undersøgte både den filologiske standard (latinene), kendskabet til filosofien og til teologien.

1569 oprettede kongen kommunitetet. Det skete i en teologisk og kirkepolitisk situation som fordrede større ensretning og orden (1568 blev Vor Frue i Kbhvn. »normalkirke«, 1569 autoriseredes ligien gennem Thomesens salmebog, samme år kom fremmedartiklerne som befalede udlændinge, der ville slå sig ned her, at bekende sig til augustana, der da også på andre måder fremhævedes som forpligtende for præsterne); baggrunden var til dels den store strid om Niels Hemmingsen. Herefter skulle »nogle års« universitetsophold være obligatorisk for dem, der ville være præster, og de skulde have testimonium fra rektor; men ingen examen – den foregik stadig hos bispem.

1629 gik man et skridt videre. Baggrunden var også nu en teologisk og (kirke)politisk stramning: Danmark slap dette år uventet heldigt ud af trediveårskrigen, og den store forordning af 27/3 om kirkens myndighed mod ubodfærdige var et slags taknemmelighedens udslag; i den hedder det at professorerne skal examinere dem der vil være præster og give dem testimonium; men det blev næppe effektivt, og samme år (7/11) kom så den specielle forordning om teologisk embedsexamen, afholdt af tre professorer – hvoraf den ene skal være teolog (faggrænserne var ikke skarpe, indtil 1732 flyttede professorerne idelig op fra humanistfakultetet, via det juridiske og medicinske fakultet til det teologiske) – med det formål at vide om kandidaten er så vel grundet »in lectione biblica« og »in locis communibus sanæ doctrinæ et confessionis« at man med føie kan håbe på nytten af med Guds hjælp at sende ham videre til bispem. Forordningen har sin baggrund i de foregående års gymnasiueudbygning (tilsigtede bl. a. at

skabe bedre præster), i hele den reformpolitik der ud fra identifikationen af religion og politik (regna firmat pietas) præger Chr. IV's lovgivning og endelig i samlingen overfor modreformationen (allerede 1625 blev *alle* universitetslærere edeligt forpligtet på augustana) og trediveårskrigen's politiske farer. Fra nu af blev teologisk embedsexamen ved universitetet overvejende en kundskabsprøve, foreløbig kun i to fag – bibelkundskab og dogmatik – men bispeexamen mistede ikke sin betydning; det blev blot mere en praktisk eller pastoralteologisk prøve. Diskussionen bølgede i det 17' årh. frem og tilbage om et universitetsophold burde vare to eller tre år; det sidste var idealet, det første praksis, og i perioder (som efter svenskekrigene) dispenseredes der yderligere.

1707 lagdes 1629-ordningen i fastere rammer; det hang sammen med bekæmpelsen af »simonien«, d. v. s. misbrug af enevoldstidens natronatsordning som bl. a. førte til at kandidater på uoværdige vilkår blev afhængige af godsejere og andre kirkeejere; rester af simonien mærkes endnu i præsteløftet, og er måske heller ikke uaktuelle efter at patronatet er overgået fra godseiere til menighedsråd. 1707 graderedes examenskaraktererne – stort set som de endnu bruges – der indførtes både en karakter- og en examinationsprotokol (også i stadig brug), og der blev – ialtfald efter loven og på papiret – holdt nøie opsyn med kandidaterne. Men af sig selv indsog sig med fakultetets stiltiende billiøelse den praxis, at man kunde læse til en bestemt karakter: at opgive så og så stort et pensum kunde give laud, et mindre haud illaud, et minimum non etc. Det viste sig at et meget stort flertal var tilfredse med at opgive pensa til non, især da nordmændene, men også mange andre. Og det førte til et formeligt studenteroprør da den pietistiske regering 1732, ved en ny universitetsfundats, skærpede kravene til græsk og hebraisk og til det nye fag: kirkehistorien.

Da fundatsen næste gang fornyedes – 1788 (den bestod stort set i Kbhvn. til 1936) – var man i fakultetet klar over det uheldige i at kandidaterne kunde opgive pensa til en bestemt karakter; herefter skulde alle opgive samme pensa og alle kunne høres i alt – der indførtes også skriftlig examen – og så tage de karakterer de nu

engang kunde få. Og for at sætte nyordningen igennem fastslog man at kun laudabilister kunde søge kald på 300 rdl. og derover, folk med prim måtte nøjes med kald mellem 150 og 300 rdl. og non-kandidaterne med de kald der lå under 150 rdl. Der indførtes en censorordning: konfessionarius og nogle kbhvske sognepæster skulde sammen med fakultetsmedlemmer censurere, og fagkredsen udvidedes betydeligt – omtrent til det nuværende trin – og tydeligt gør oplysnings-tiden sig gældende i at der lægges vægt på historisk-kritisk bibelforskning, på kirkehistorie, på human filosofi og etik, mens dogmatikken træder mere tilbage.

1847 præciseredes fakultetets examen endnu engang, og på denne ordning – der altså kun er en stramning af 1788-fundatsens mere generelle bestemmelser – har examen stort set hvilet til nu. 1871 afløstes den blandede censur (fakultetet selv og nogle hovedstadspræster) af et regulært censorkollegium; det var et kompromis: universitetet ønskede at beholde examensretten helt og holdent, grundtvigske og nationalliberale kræfter at bryde universitetsmonopolet og professorvældet – som det også hed dengang – gennem selvstændige examenskommissioner *udentor* universitetet. Kompromisset udspang for en stor del netop af forholdene ved det teologiske fakultet (der endnu i 1860'erne uddannede så langt de fleste af universitetets kandidater): censorerne skulde beskytte kandidaterne mod vilkårlighed, og mere konkret: værne de grundtvigske kandidater mod H. N. Clausens formentlige overgreb.

De senere ændringer i examensstrukturen er ikke store: 1916 blev det muligt at tage speciale i GT og kirkehistorie, 1945 i alle fag, og i erkendelse af at det filologiske grundlag var for svagt hos mange – især i græsk – indførtes 1934 en koine-prøve som 1940 gik op i den teologiske forprøve; heller ikke ordningen af 1958 rummer principielle ændringer, og Århus-ordningen af 1969 ændrer nok på flere måder det tilvante – især ved at skelne skarpt mellem et mere skolemæssigt 7-semester kursus og et 5-semester frit studium – men fastholder dog i grundtrækkene den traditionelle uddannelse; om det vil være en fordel, at mundtlig examen nu praktisk talt bortfalder, må tiden vise;

der bliver ialtfald meget at læse som nok ikke er værd at læse!

Konklusionen af dette må blive: at universitetsmonopolet med hensyn til at holde teologisk embedsexamen i realiteten kun har bestået fra 1629 til 1920, at universitetet i en lang periode har affundet sig med stærkt graduerede pensa, at bispeexamen vel er reduceret som kundskabsprøve, men ikke derfor har mistet sin betydning, og at det selv sagt er uden direkte paralleler i fortiden, men derfor ikke ganske utraditionelt at henlægge examen for nogle præstekandidaters

vedkommende til et kirkeministerielt udvalg som f. ex. § 3-udvalget.

Det meste af kildematerialet – teksterne – findes i H. F. Rørdam: Danske Kirkelove I-III og i den store Samling af de for Universitetsforholdene gjældende Retsregler.

Nogen fremstilling af den danske præsteuddannelses historie findes ikke, men megen nytte kan man have af O. Kolsrud: Presteutdanning i Noreg (1962). Den går fra ca. 800 (!) til ca. 1800 og er derfor også i høj grad relevant for Danmarks vedkommende.

Forslag til pensum for særuddannelsen

Et underudvalg, bestående af professor Børge Diderichsen, provst Bertil Wiberg og sognepræst Wilhelm Reiss har fremsat nedenstående forslag til det pensum, som må tilegnes af personer, som gennem en særuddannelse ønsker at opnå adgang til at søge præsteembeder i folkekirken.

Underudvalget har ved udarbejdelsen rådført sig med følgende studieplaner:

1. Studievejledning for det teologiske fakultet ved Århus Universitet i 1969.
2. Foreløbig studieplan for det faglig-pædagogiske studium Kristendomskundskab for Danmarks Lærerhøjskole 1968.
3. Læreruddannelsen efter loven af 1966. Betænkning nr. 527, 1969.
4. Studiehåndbog for det filosofiske fakultet. IX Kristendomskundskab 1968.
5. Bekendtgørelse vedrørende særlig prøve i kristendomskundskab (grønlandske præster, – se Præsteforeningens blad nr. 13/1969, s. 205).

Følgende foreslås læst:

I. Det gamle Testamente:

Følgende foreslås læst i oversættelse med kommentarer:

1. Genesis 1–11, eller 12–22.
2. 15 salmer, heriblandt 2, 29, 30, 51, 96 og 110.
3. 12 kapitler profeter, f. eks. Jes. 1–12 eller Amos 1–9 + Mika 1–3 eller Deuterokj. 40–48 + 52–54 eller Jer. 1–5 + 22–26 + 30–31.

F. eks. Svend Holm Nielsen: Det gamle Testamente og det israelitisk-jødiske folks historie.

II. Det nye Testamente:

Idet et almindeligt kendskab til de nytestamentlige skrifter forudsættes, foreslås følgende læst i oversættelse med kommentarer:

1. Et af de synoptiske evangelier
2. Johannesevangeliet
3. Romerbrevet

4. 20 kapitler inden for apostlenes gerninger, de apostolske breve og Johannes åbenbaring efter aftale.

Der opgives endvidere et centralt emne inden for nytestamentlig teologi, studeret med benyttelse af en passende monografi.

F. eks. Bent Noack: Det nye Testamente og de første kristne årtier. 1962.

III. Kirkehistorie.

Der læses en kortfattet fremstilling af kirke- og dogmehistorien samt en fyldigere af Danmarks kirkehistorie.

F. eks. Hal Koch: Kirkens historie fra aposteltid til atomtid og Hal Koch: Danmarks kirke gennem tiderne. 1960.

IV. Dogmatik.

Der læses en ret fyldig fremstilling af den kristne troslære, og der kræves et grundigt kendskab til den danske folkekirkes bekendtelsesskrifter læst på dansk.

Rudolf Arendt: Tænkning og Tro. Grane: Confessio Augustana. 1959.

V. Kristelig etik.

Der læses en ret fyldig fremstilling af den kristne etik. Desuden ønskes et vist kendskab til hovedstrømningerne i tænkningens eller de europæiske ideers historie.

F. eks. N. H. Søre: Kristelig Etik eller Søren Holm: Etik. Erik Lund, Mogens Pihl og Johannes Sløk: De europæiske ideers historie. William Durant: Store tænkere.

VI. Almindelig religionshistorie.

Der læses en kortfattet fremstilling af religionernes historie – dog således, at der lægges vægt på studiet af de religionshistoriske grundbegreber.

F. eks. Politikens håndbøger: Verdens religioner (Johannes Aagaard).

Ovenstående skal suppleres med pastoralteologiske kundskaber, der eventuelt kan erhverves ved deltagelse i pastoralseminariets undervisning.

Underudvalget har endvidere fremsat følgende forslag vedrørende undervisningen og afholdelse af en prøve:

1. Uddannelsen er principielt baseret på selvstudium. Det vil for de flestes vedkommende være tilrådeligt at søge vejledning hos en stedlig præst.
2. Denne grunduddannelse bør suppleres med deltagelse i kurser, der tilrettelægges af kirkeministeriet. Ønskværdigheden af de teologiske fakulteters bistand betones. Kurserne kan afholdes som halvårslige 3-ugers kurser. Som mulige uddannelsessteder kan nævnes Refugiet og bibelskolen i Løgumkloster og Præstehøjskolen.

3. I tilslutning til de nævnte kurser afholdes den i lovforslagets § 1, stk. 2 og 3 omtalte prøve. Prøven kan afholdes som delprøver i vilkårlig rækkefølge, efterhånden som studiet skrider frem. Den omfatter de for en folkekirkelig præstegering vigtigste fag uden streng bundethed til den traditionelle opdeling i discipliner.

Prøven afholdes af et af kirkeministeriet nedsat udvalg, som i hvert enkelt tilfælde godkender pensum. Prøven skal såvel ved sin form som ved sit indhold give eksaminanden lejlighed til at lægge den fornødne viden og visdom for dagen.

Særudtalelse fra præsteforeningens repræsentanter

Det er med betænkelighed, at vi som repræsenterende Den danske Præsteforening har tiltrådt en indstilling om en udvidet adgang til at søge præsteembede i folkekirken. Præstegerningen stiller store krav til dens udøvere, og efter præsteforeningens opfattelse er den naturlige uddannelse for præster et teologisk universitetsstudium eller eventuelt en anden akademisk uddannelse.

Når vi til trods herfor ikke har ment at kunne afvise en indstilling om på de her formulerede betingelser at udvide kredsen af personer, der skal anses for berettigede til at søge præsteembede i folkekirken, er det sket i erkendelsen af, at den allerede eksisterende præstemangel ikke i de nærmeste år kan forventes at kunne blive afhjulpet alene ved til-

gangen af teologiske kandidater. Ud fra den opfattelse, at det er af afgørende betydning for folkekirken at sikre en forsvarlig kirkelig betjening af menighederne, har vi derfor ment at kunne medvirke til et forslag om etablering af en midlertidig nøduddannelse.

Med hensyn til bestræbelserne for at fremme tilgangen til det teologiske universitetsstudium skal vi udover de i betænkningen foreslåede foranstaltninger pege på betydningen af at bevare præstestillingens akademiske status, herunder dens lønmæssige placering. Dette forhold er en væsentlig forudsætning for, at der påny vil være et tilstrækkeligt stort antal teologiske kandidater som ansøgere til folkekirkens præsteembeder.

København, den 13. december 1969.

Henry Andersen.

Bertil Wiberg.

